

Updating Venuskunst, hoe te interpreteren?

In mijn boeken over Venuskunst komen allerlei interpretaties van Venuskunst aan de orde. Je kunt ze verdelen over diverse scholen binnen de archeologie.

De interpretatie van Venuskunst, de kleinkunst

Late 19^e eeuw-21^e eeuw. Venus is een Pin-Up girl. Het is treurig dat de erotisch-seksuele duiding tot op de dag van vandaag populair is... met name bij archeologen die de aandacht van de wereldpers willen trekken wanneer zij nieuws over een belangrijke vondst de wereld inbrengen en daarbij de pers nodig hebben. Voorbeelden zijn de archeologen Nicholas Conard en Paul Mellars bij de bekendmaking van de vondst van de Venus van Hohle Fels in 2009.¹

19e-21e eeuw. Vruchtbaarheidsmagie/Jachtmagie. Franse school met Abbé Breuil

Begin 20e eeuw-21e eeuw. Venus is een Godin. Venus is Oermoeder en Grote Moeder bij niet-westerse culturen.

1960-1970. Marija Gimbutas doet onderzoek in het Oude Europa en James Mellaart in Anatolië naar oude egalitaire culturen en godinculturen waarin het spirituele, de religie en de cultuur vooropstaan.

Na 1960: De reactie hierop vormt de 'Nieuwe Archeologie' of de processual archaeology die in het teken staat van het filosofisch materialisme. Venus en haar dochters zijn *normale vrouwen*. Er komen nieuwe criteria voor mannelijk, vrouwelijk en geslachtsloos. Het *anatomisch realisme* raakt in de mode. Venus is vol en dik omdat ze zwanger is, of ziek of leidt aan obesitas.

Tussen 80-90er jaren. Op het materialisme van de Nieuwe Archeologie komt een reactie: de post-processual archaeology. Religie, cultuur mogen weer meedoen.

Na de 80er jaren. Belangstelling voor het sjamanisme met sjamanistische duidingen komt sterk op.

De 21^e eeuw. De symbolisch/spirituele interpretatie: Venus is multifunctioneel. Venus toont sporen van trance, wordt gebruikt als kalender om de tijd te berekenen en geldt als totem of icoon of stammoeder voor een bepaalde clan.

Schematisch weergegeven:

1. 19e-21e eeuw: de erotisch-seksuele: de pin-up-girl
2. 19e-21e eeuw: Vruchtbaarheidsmagie/Jachtmagie: Franse school met Abbé Breuil
3. Begin 20e eeuw-21e eeuw: de Grote Moeder/de Moedergodin
4. 1960-21e eeuw: Nieuwe Archeologie. 'Processual Archaeology': filosofisch materialisme
Anatomisch Realisme
de 'normale' Vrouw

de zwangere Vrouw
de vette Vrouw
de zieke Vrouw, zo dik dat ze ziek wordt (obesitas)
de zieke Vrouw

5. 1980-1990 'Postprocessual Archaeology'. Contextualisme. Religie en cultuur doen weer mee.
6. 20-21e eeuw: de clanmutter, hoge sociale positie. 'Stringrevolution' of draadrevolutie
7. 20-21e eeuw: het zielehuis voor voormoederziel, sjamanisme
8. 20-21e eeuw: de symbolische-spirituele Interpretatie, multifunctioneel

De interpretatie vanaf 1850 met namen van de betreffende archeologen

1. De erotisch-seksuele: de pin-up: Nicholas Conard, Paul Mellars
2. De vruchtbaarheidscultus, jachtmagie: Abbé Breuil e.a.
3. De moedergodin, de Grote Moeder, Moeder Natuur, Levenskracht
Zoia Abramova, Marija Gimbutas, Harald Haarmann, James Mellaart,
Esther Jacobson, Nikolái F. Moksjin, Mary Kelly
4. De 'gewone' vrouw. De Nieuwe Archeologie: Peter Ucko, Colin Renfrew, Ian Hodder e.a.
5. De clanmoeder. Othmar Keel en Silvia Schroer, Ian Hodder, Lynn Meskell
6. Het zielehuis van voormoeder: sjamanisme Jean Clottes, David Lewis-Williams, Harald Haarmann, Max Dashu, e.a.
7. Venus is multifunctioneel: de spiritueel-symbolische en interdisciplinaire benadering.

De interpretatie van Venuskunst als rotskunst

De 19^e eeuw: men gaat ervan uit dat het kunst van de primitieve mens die zijn tijd verdrijft: het was kunst om de kunst en had verder geen nut of gebruikswaarde (l'art pour l'art).² Wij weten dat de kunst functioneel is.

Begin 20e eeuw: nu raken verklaringen totemisme en jachtmagie in de mode.³

Rond 1950 wordt de theorie van de Franse etnoloog, archeoloog en historicus André Leroi-Gourhan (1921-1986) - gesteund door de archeologe Annette Laming - over de tweedeling in geometrische tekens in vrouwelijk en mannelijk populair. Dit gedachtengoed is onlangs weer voor een deel opgepakt door de Nederlandse kunstenaar en ingenieur Marius Meulenberg.⁴

Vanaf de 60er en 70er komt de 'Nieuwe Archeologie' of processual archeologie sterk op. Men verzet zich tegen spirituele benaderingen van vorige generaties (the Old Archaeology) en beperkt de interpretatie tot een zakelijke beschrijven van de buitenkant. Het credo wordt meten is weten en wat niet gemeten kan worden kan niet als feit geaccepteerd worden. De 'primitieve' oermens wordt door niets anders gedreven dan het zoeken naar voedsel, het overleven en de behoefte aan voortplanting.

In de 80er-90er jaren komt er een reactie hierop in de vorm van de post-processual archaeology. Nu doen religie en cultuur weer mee.

Vanaf de 80er jaren ontstaat er een toenemende belangstelling voor het sjamanisme. Tal van antropologische studies maken duidelijk dat natuurvölker van over de hele wereld een kosmologische wereldvisie hebben waarbij men overtuigd is van het bestaan van een onzichtbare wereld.

De 21^e eeuw. De symbolisch/spirituele benadering met als belangrijke mijlpaal de Australische school met de 'dubbele methode'. De archeo-astronomie geldt als nieuw interpretatie-kader.⁵

De 20-21^e eeuw: Australië, rock art: de dubbele methode, die formele en informatieve methode (zie update Venuskunst, Bruno David en de Australische school)

Enkele richtingen wat uitgebreider

De Nieuwe Archeologie van de jaren 60 en 70. Deze school – ook wel de ‘processual archaeology’ genoemd – ontwikkelt zich vanaf de jaren 60 van de vorige eeuw, mogelijk ten dele als reactie op het werk van Marija Gimbutas in het Oude Europa en dat van James Mellaart in Anatolië. De archeologie moet zich ontdoen van grote theorieën en zich bezig houden met meten is weten. Vandaar het afstand doen van de ‘oude archeologie’ en vandaar de naam de Nieuwe Archeologie. Alle ‘hineingefilosofeer’ over de functie moet achterwege blijven; cultuur en religie en wereldbeeld van de oude mens moeten **buiten** de archeologie blijven. Hieronder een voorbeeld van deze denkrichting in de persoon van Dr. Jill Cook.

De antropologe Sandra Sázelova en haar werk in Noord-Eurazië. In 2013 vermeldt Dr. Jill Cook het werk van deze antropologe in haar catalogus *Ice Age Art* bij de gelijknamige tentoonstelling. Sandra doet veldonderzoek in huidige arctische samenlevingen in Noord-Eurazië. Zij stelt vast dat vrouwen zorg dragen voor de heilige voorwerpen van iedere huishouding. Zij communiceren met de geesten van deze voorwerpen. De figurines worden als hangers gedragen of aan de wand van de yurt gehangen bij het haardvuur. Zij stelt vast dat de vrouwelijke figurines een belangrijke sjamanistische functie vervullen die de familie beschermt en gezond houdt.⁶

Jill Cook is bereid haar inzichten in haar prestigieuze catalogus op te nemen maar besluit met de volgende woorden: *‘Inevitably, the evidence is circumstantial en incapable of proof’*. Met andere woorden: de archeologie staat niet open voor antropologische inzichten.

Het sjamanisme. Op de eenzijdige benadering van de Nieuwe Archeologie komt een reactie in de 80er jaren. Jean Clottes en David Lewis-Williams beijverden zich om de rots- en kleinkunst sjamanistisch te duiden en als resultaat te zien van trance. Tegenwoordig rijst verzet tegen de *‘fixed and unitary category of shamanism as an overarching approach’*.⁷ Deze duiding is bruikbaar maar lang niet overal.

De ‘post-processual archaeology’ van de jaren 80. Deze huidige post-processual stroming laat opnieuw religie en cultuur toe. Maar pleit voor een contextuele benadering binnen de lokale context, dus binnen de directe omgeving van de vondst. Men gebruikt de nieuwste technieken. Men kant zich tegen alle *‘cross-cultural-models’*, men houdt niet van *‘Big Theories’* en overkoepelende modellen en analyses. Men houdt niet van een universalistische en globalistische benadering.⁸ Voor elk verschijnsel is een unieke verklaring.⁹ Universalisme geldt als essentialisme.¹⁰

De Australische school. Er tekent zich binnen de ‘post-processual archaeology’ een nieuwe richting af. Er zijn nieuwe interpretaties binnen de duiding van de *rock art* of rotskunst gaande. Grote motor hierachter is de zogenaamde Australische school. In Australië staan archeologen bij de duiding voor rotskunst van de oerbevolking der Aboriginals open voor de inzichten van de *antropologie*.

Zover is het bij de duiding van Venusfigurines uit de kleinkunst nog niet, getuige de houding van Jill Cook; zij flirt ermee maar als puntje bij paaltje komt, laat zij de antropologie in de vorm van het onderzoek van Sandra Sázelova links liggen. In de Angelsaksische wereld sluiten de archeologen van de processual en postprocessual archaeology - in hun interpretaties van Venusfigurines - de antropologie voorlopig nog buiten. Maar dat zien ze in Australië anders. Hierover volgt, zoals gezegd, een aparte update over Bruno David en de Australische school.

---

¹ Van der Meer, *Venus is geen Vamp* (afk. VIGV), Inleiding 5-6, 36; Van der Meer, *The Language of MA* (afk. LOMA), 13, 36.

² David, *Cave Art*, 9, 219.

³ David, *Cave Art*, 9, 220; LOMA, 64.

⁴ Marius Meulenberg, *Een Andere kijk op Kunst en Religie uit de Oude Steentijd. De prehistorische kunst als uiting van een natuurgodsdienst*, Lelystad, 2018; www.anninevandermeer.nl onder artikelen 2018 voor (lovene) boekbespreking.

⁵ LOMA 65 n. 49 met div. verw.; Meulenberg, *Een Andere kijk op Kunst en Religie uit de Oude Steentijd*, 30, 39.

⁶ Jill Cook, *Ice Age Art*, The British Museum Press, London, 2013, 107 n. 45.

⁷ *The Oxford Handbook of Archaeology and Anthropology of Rock Art*, Bruno David and Ian J. McNiven eds., Oxford University Press, Oxford, 2018, h. 20, p. 487.

⁸ Lesure, *Interpreting ancient figurines*, 4, 210.

⁹ Lesure, *Interpreting ancient figurines*, 5.

¹⁰ Lesure, *Interpreting ancient figurines*, 14.